Merja Saarnilehto
Ilmasto- ja ympäristönsuojeluosasto

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Ympäristöministeriön lausunto valtioneuvoston kirjelmästä U 2/2024 vp eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi muovipellettien hävikkien estämisestä mikromuovisaasteen vähentämiseksi

Ympäristöministeriö kiittää ympäristövaliokuntaa asiantuntijalausuntopyynnöstä. Ympäristöministeriö on vastannut valtioneuvoston kantojen valmistelusta.

Ympäristöministeriön hallinnonalan näkökulmasta kiinnitämme huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:

Komission ehdotus sisältää merkittäviä toimia mikromuovisaastumisen vähentämiseksi.

Muovipelletit ovat yksi tahattomien mikromuovisaasteiden suurimmista lähteistä, maalien ja autonrenkaiden jälkeen. Niitä käytetään raaka-aineena lähes kaikkien muovien valmistuksessa. Suomessa ja lähialueilla muovipellettejä kuljetetaan noin miljoona tonnia vuodessa.

Komission arvion mukaan EU:ssa pääsi vuonna 2019 ympäristöön 52 000 -184 000 tonnia muovipellettejä, mikä vastaa 2 100 – 7 300 täyttä pellettirekkaa vuodessa. Suurin syy muovipellettien hävikkiin on niiden virheellinen käsittely toimitusketjussa, kuten esimerkiksi valmistuksen tai kuljetuksen aikana. Komission ehdottamalla asetuksella pyritäänkin varmistamaan, että kaikki muovipellettejä EU:n alueella käsittelevät toimijat toteuttavat tarvittavat varotoimenpiteet hävikin estämiseksi.

Muovipellettejä päätyy ympäristöön myös Suomessa. Havaintoja pellettihävikistä on sekä rannikkoalueilta että sisämaasta, ja havaitut määrät ovat paikoin suuria.

Ehdotuksen arvioidaan vähentävän muovipellettien hävikkiä 54 -75 prosenttia EU:n alueella, ja sillä saavutettaisiin noin neljännes komission 30 prosentin tavoitteesta vähentää ympäristöön päätyviä mikromuoveja sekä niistä ympäristölle ja ilmastolle suoraan tai välillisesti aiheutuvia haittoja. Ehdotetuilla toimilla voidaan myös parantaa tietoa pellettihävikistä ja sen suuruusluokasta pellettien koko toimitusketjussa.

Kansainvälinen merenkulkujärjestö (IMO) arvioi niin ikään parhaillaan toimia pellettihävikin pienentämiseksi meriliikenteessä. Lähtökohtana IMO:n valmistelulle ovat muovipellettien merikuljetusten suuronnettomuudet, joita on tapahtunut myös EU:n alueella, viimeksi Portugalin edustalla, josta pellettejä päätyi suuria määriä Espanjan rannikolle.

- Valtioneuvosto pitää komission tavoitetta vähentää ympäristöön päätyvää mikromuovisaastetta tärkeänä ja tukee pääpiirteissään komission ehdotusta asetukseksi muovipellettien hävikkien estämiseksi. Valtioneuvosto katsoo myös, että ehdotus kohdistuu nopeimpiin ja helpoimpiin toimiin tahattoman mikromuovisaasteen vähentämiseksi.

- Valtioneuvosto kannattaa ehdotuksen keskeistä pyrkimystä varmistaa, että pellettejä käsittelevät toimijat toteuttavat tarvittavat varotoimenpiteet hävikin estämiseksi, kuitenkin niin, että pienille ja keskisuurille yrityksille asetetaan kevyempiä vaatimuksia.

- Valtioneuvosto pitää ehdotettua yhdenmukaista menetelmää muovipellettihävikin määrän arvioimiseksi tervetulleena sekä näkee tärkeänä täydentää EU:n kemikaaliasetuksen ((EU) 2023/2055) jo sisältyvää muovipellettihävikin ilmoitusvelvollisuutta ottamalla käyttöön

standardoitu arviointimenetelmä. Tämän käyttöönottoon tulee kuitenkin varata riittävä siirtymäaika.

- Valtioneuvosto katsoo, että ehdotuksen käsittelyssä tulee kiinnittää huomioita siihen, millä perusteella muovipellettejä käsittelevien toimijoiden sertifioinnin muovipellettien vuotuiseen käsittelymäärään perustuva raja-arvo (1 000 t/a) on asetettu ja onko se oikealla tasolla, ottaen huomioon eri lähteistä muodostuvan muovipellettien kokonaishävikin suuruus sekä eri kokoisille yrityksille asetuksen velvoitteista aiheutuva lisätaakka.

- Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että pienemmille toimijoille tarjotaan riittävästi tietoa, apua ja tukea asetuksen noudattamiseen, jotta hävikin syntymistä lukuisista pienistäkin lähteistä voidaan tehokkaasti ehkäistä.

- Valtioneuvosto pitää tarkoituksenmukaisena, että asetus ei kata meriliikennettä, ottaen huomioon Kansainvälisen merenkulkujärjestön (IMO) toimesta parhaillaan valmisteltavat toimet muovipellettihävikin estämiseksi.

- Valtioneuvosto näkee tärkeänä tarkastella ehdotusta koskevissa neuvotteluissa EU:n ulkopuolisia liikenteenharjoittajia koskevia vaatimuksia ja niiden valvontaa huomioiden pellettihävikin tehokas estäminen, tasapuolinen toimintaympäristö ja valvontaan liittyvät haasteet.

- Valtioneuvosto pitää tärkeänä huomioida ehdotuksen käsittelyssä sen jäsenvaltioille asettamat vaatimukset ja katsoo, että tarpeetonta hallinnollista taakkaa tulee minimoida.

- Myös rekisterin ulottamisen tarkoituksenmukaisuutta liikenteenharjoittajiin tulee vielä arvioida (rekisteri sisältäisi tiedon muovipellettien kuljetuksista).

Säädösratkaisuja koskien

- Valtioneuvosto pitää lähtökohtaisesti perusteltuna siirtää komissiolle valta antaa täytäntöönpanosäädöksiä ja delegoituja säädöksiä, mutta suhtautuu varauksellisesti ehdotuksiin, joiden mukaan komissio antaisi täytäntöönpanosäädöksiä ilman jäsenvaltioiden mahdollisuutta valvoa komission täytäntöönpanovallan käyttämistä komiteamenettelyssä.

  – Nämä ehdotukset koskevat jäsenvaltioiden raporttien sisältövaatimuksia ja muovipellettien hävikin määrän arviointimenettelyä.

  – Valtioneuvosto katsoo, että täytäntöönpanosäädökset tulisi antaa ns. komitologia-asetuksen (EU) N:o 182/2011 5 artiklassa säädettyä tarkastelumenettelyä noudattaen.

- Valtioneuvosto katsoo myös, että delegoituja säädöksiä koskevien valtuutusten laajuutta ja tarkkarajaisuutta on vielä tarkasteltava huolellisesti.

  – Tämä koskee asetuksen liitteiden muuttamista.

- Valtioneuvosto suhtautuu varauksellisesti kansallisen vahingonkorvaus- ja prosessilainsäädännön ratkaisuista poikkeaviin vaatimuksiin

  – Tämä koskee erityisesti ryhmäkanneoikeutta, käännettyyn todistustaakkaan viittaavaa sääntelyä sekä kanteen vanhentumisaikaa koskevaa sääntelyä.

- sekä eräisiin seuraamuksia koskevan artiklan vaatimuksiin, jotka poikkeavat kansallisen oikeusjärjestelmän ratkaisuista.

  – Tämä koskee erityisesti hallinnollisen seuraamusmaksun käyttöä.

- Muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta koskevan ehdotuksen osalta valtioneuvosto katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi pyrkiä varmistumaan ehdotettujen oikeussuojakeinojen yhteensopivuudesta kansallisten oikeussuojakeinojen kanssa

- Tämä koskee erityisesti vireillepano-oikeutta sekä viranomaisten toimintaan liittyviä oikeussuojakeinoja.

Liite: Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Komission ehdottamaa muovipellettejä koskevaa asetusta sovellettaisiin taloudellisiin toimijoihin (laitoksiin), jotka käsittelevät muovipellettejä EU:n alueella yli viisi tonnia vuodessa sekä EU:n ja EU:n ulkopuolisiin liikenteenharjoittajiin, jotka kuljettavat muovipellettejä EU:n alueella. Kuljetuksen osalta huomioidaan kuljetus ajoneuvoilla, junavaunuilla tai sisävesialuksilla.

Ehdotus sisältää seuraavia keskeisiä velvoitteita:

- Muovipellettejä käsittelevien taloudellisten toimijoiden sekä EU:n ja EU:n ulkopuolisten liikenteenharjoittajien täytyisi:
  - ensisijaisesti estää pellettien päästäminen ympäristöön
  - toissijaisesti eristää ympäristöön päässeet pelletit niiden leviämisen estämiseksi ja
  - viimeisenä vaihtoehtona puhdistaa ympäristö vuodon tai hävikin jälkeen.
- Taloudellisten toimijoiden tulisi:
  - laatia ja ylläpitää riskinarviointisuunnitelma kullekin laitokselle (ehdotuksen liite I)
  - asentaa laitteet ja suorittaa menettelyt riskinarviointisuunnitelmassa kuvatulla tavalla
  - ilmoittaa riskinarviointisuunnitelma ja vaatimustenmukaisuusvakuutus (ehdotuksen liite II) jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle
  - suurempien toimijoiden (käsittely yli 1000 t/a) olisi lisäksi saatava riippumattoman kolmannen osapuolen myöntämä todistus (sertifiointi) siitä, että toiminta täyttää riskiarviointisuunnitelman vaatimukset, pienemmillä riittäisi sisäinen arviointi tästä
- Taloudellisten toimijoiden ja EU:n liikenteenharjoittajien olisi
  - varmistettava työntekijöiden tehtävänmukainen koulutus ja tarvittava osaaminen
  - pidettävä kirjaa toimista asetuksen velvoitteiden noudattamiseksi sekä hävikin arvioiduista vuosittaisista määristä sekä käsiteltyjen muovipellettien kokonaismäärästä.
- EU:n ja EU:n ulkopuolisten liikenteenharjoittajien olisi
  - varmistettava, että asetusehdotuksessa (liitteessä III) esitetyt toimet toteutetaan lastaus- ja purkutöissä, kuljetuksissa, siivouksessa ja huoltotoimissa.
- Jos hävikkiä tapahtuu, sekä taloudellisten toimijoiden ja EU:n ja EU:n ulkopuolisten liikenteenharjoittajien olisi ryhdyttävä korjaaviin toimiin mahdollisimman pian.
- Jäsenvaltioiden olisi nimettävä yksi tai useampi toimivaltainen viranomainen, joka on vastuussa tämän asetuksen soveltamisesta ja täytäntöönpanon valvonnasta. Toimivaltaisen viranomaisen on:
  - tarkistettava asetuksen soveltamisalaan kuuluvien talouden toimijoiden sekä EU:n ja EU:n ulkopuolisten liikenteenharjoittajien toiminnan vaatimustenmukaisuus
  - suoritettava ympäristötarkastuksia ja muita todentamistoimenpiteitä riskiperusteista lähestymistapaa noudattaen

  - perustettava ja pidettävä yllä rekisteriä, joka on julkisesti saatavilla verkkosivuilla

- Julkisen rekisterin tulee sisältää tieto
  - talouden toimijoiden ja EU:n liikenteenharjoittajien käyttämistä laitoksista ja harjoittamista muovipellettien kuljetuksista
  - kaikista merkittävistä muutoksista jotka liittyvät muovipellettien käsittelyyn
  - suurimpien laitosten sertifioinneista (todistusrekisteri).

///